

Формування готовності до використання інформаційних технологій – важлива складова професійної підготовки фахівців банківської справи

Проаналізовано сутність професійної підготовки фахівців банківської справи, запропоновано підходи до формування готовності майбутніх фахівців до праці в умовах інформатизації фінансово-кредитної системи.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна діяльність, інформаційні технології, готовність до використання інформаційних технологій у професійній діяльності.

Зміни, які відбуваються останнім часом в Україні, структурна перебудова економіки, політичні реформи потребують нового підходу до функціонування системи освіти, формування нової парадигми освіти. Суспільство зацікавлене в підготовці конкурентоспроможних фахівців, які вміють творчо вирішувати проблеми фахової діяльності, адаптуватися до мінливих умов життя, знають основи ринкової економіки, володіють інноваційними методами розвитку економіки, здатні самостійно поповнювати професійні знання.

Згідно з «Проектом методичних рекомендацій Парламенту та Ради Європи щодо ключових компетенцій», ключовими компетенціями випускника будь-якої спеціальності є вміння спілкуватися державною та іноземною мовами, навички використання математичних та інформаційних методів і технологій, самоосвіта та самовираження, вміння вибудувати правильну поведінку в міжособистісних, міжкультурних і суспільних взаємовідносинах [13, с. 24].

Процес удосконалення й модернізації системи освіти в Україні виявляється у масовому характері інноваційних процесів. Відбувається оновлення змісту освіти, яке пов'язане, зокрема, з вивченням теорії і практики ринкової економіки, інформатизації суспільства; зміна методології й методики процесу навчання, що виявляється в переході від інформативних, репродуктивних форм навчання до проблемно-пошукових, індивідуально-диференційованих, особистісно орієнтованих; упровадження нових технологій навчання, яке передбачає широке застосування інформаційних технологій, зокрема, прикладних програм, мультимедійних засобів навчання, Інтернету; здійснення структуризації навчального процесу з метою раціонального використання самостійної роботи студентів [3, с. 63].

Отже, одним із стратегічних завдань вищої освіти є досягнення якісно нового рівня мобільності та професійно-практичної підготовленості фахівців.

Проблемами удосконалення й модернізації системи професійної освіти займаються відомі українські вчені: В.П. Андрущенко [1], Г.Г. Кремень [6], О.І. Ляшенко [7], Н.Г. Ничкало [9] та ін.

Дослідники довели, що професійне навчання має здійснюватися з урахуванням соціально-економічних і технологічних вимог виробництва, орієнтуватися на високий професіоналізм, конкурентоспроможність фахівців на ринку праці; основою професійного навчання як педагогічної системи є положення щодо інтеграції науки, освіти і виробництва за умови пошуково-дослідницької діяльності студентів на всіх етапах їхньої підготовки, що потребує ґрунтовного вивчення майбутньої професійної діяльності та реалізації змісту навчання за допомогою відповідних навчально-виробничих завдань; професійна підготовка має спрямовуватися на формування фахівців з високим рівнем професійної компетентності,

що зумовлює необхідність створення змістового забезпечення професійного навчання з урахуванням виробничих функцій фахівця, визначення ключових завдань професійної діяльності, засобів їх імітації, відтворення у навчальному процесі; ефективну професійну підготовку фахівців може забезпечити педагогічна система, яка передбачає розв'язання в навчальному процесі конкретних завдань виробничого характеру, а саме ґрунтовне вивчення типових і нетипових завдань діяльності фахівця, професійних проблем і ситуацій, розроблення системи професійних завдань дослідницького типу [9, с. 15].

Ми вважаємо, що реалізація цих положень в економічній освіті можлива завдяки використанню методів і засобів інформатизації, оскільки інформаційні технології сьогодні широко застосовуються в усіх галузях економічної діяльності, зокрема у фінансово-кредитній діяльності.

Метою статті є аналіз сутності професійної підготовки фахівців банківської справи в сучасних умовах й обґрунтування доцільності впровадження інформаційних технологій у навчальний процес з метою формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах інформатизації фінансово-кредитної галузі.

Професійна підготовка є оптимальним засобом соціальної та професійної адаптації людини до життєдіяльності в умовах ринкової економіки. За тлумачним словником під підготовкою (за кінцевим результатом процесу) розуміють «запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності» та «готування (як дія) всього необхідного до чого-небудь». Кінцевим результатом підготовки (як певного процесу) є підготовленість чи готовність до чогось [10, с. 642].

Енциклопедія професійної освіти (1999) визначає поняття «підготовка» як загальний термін стосовно прикладних завдань освіти, коли передбачається засвоєння певного соціального досвіду з метою його подальшого застосування під час виконання специфічних завдань практичного, пізнавального чи навчального характеру. Причому, такі завдання найчастіше пов'язані з певним видом регулярної діяльності. Суть поняття «підготовка» розкривається у двох його значеннях: як навчання, тобто як деякий спеціально організований процес формування готовності до виконання майбутніх завдань, та як готовність, під чим розуміється наявність компетенції, знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання певної сукупності завдань [14].

У педагогічній літературі [2; 4; 8] готовність визначається як стан та якість особистості, що разом забезпечують її успішний перехід від навчання у вищій школі до професійної діяльності. Зокрема, вчені А.І. Мамалига і Ю.П. Єлісовенко визначають професійну готовність майбутніх фахівців як вищу форму фахової зрілості й спроможність вести самостійну діяльність [8].

За дослідженням В.В. Камаєвої, під готовністю до того чи іншого виду діяльності слід розуміти цілеспрямований вияв особистості, що охоплює її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння та настанови. Готовність у такому разі досягається у процесі моральної, психологічної, професійної та фізичної підготовки, вона є результатом всебічного особистісного розвитку з урахуванням вимог, зумовлених особливостями професійної діяльності [4].

О.О. Глушко стверджує, що готовність випускника ВНЗ до професійної діяльності складається з таких блоків: професійна орієнтація (готовність до професійного навчання), безпосередній процес опанування знаннями і вміннями в межах певної професії (професійна готовність), наявність адекватних змісту діяльності якостей особистості (особистісна готовність), адаптація після завершення навчання до професійних функцій (професійна адаптація). Професійна адаптація безпосередньо залежить від якості й ефективності психологічної готовності

ті. У зв'язку з цим особливу увагу викликають шляхи (методи, прийоми) формування готовності студентів і критерії її оцінювання [2].

Отже, професійну підготовку майбутніх фахівців банківської справи ми будемо розглядати як процес формування готовності до виконання конкретних планово-економічних, комерційних, організаційно-управлінських завдань у фінансово-кредитній сфері. Професійні вміння і навички, високий рівень їх сформованості – важливий елемент готовності до професійної діяльності. ВНЗ банківського профілю повинні забезпечити опанування випускниками системи вмінь вирішувати певні типові завдання у процесі здійснення виробничих функцій, зазначених в освітньо-кваліфікаційних характеристиках фахівців банківської справи. Необхідним атрибутом професійної підготовки в умовах інформатизації суспільства є володіння не лише професійними знаннями, а й знаннями в галузі інформатики й пов'язаних з нею інформаційних технологій, що дозволяють найбільш повно реалізовувати професійні якості.

Систему поглядів на підготовку фахівців банківської справи визначають процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві. Стрімкий розвиток засобів інформатики спричинив проникнення новітніх технологій в усі галузі професійної діяльності людини. Нагальна потреба в різномісній інформації у сфері управління та бурхливий розвиток загальних інформаційних процесів передбачає не тільки наявність розвиненої інформаційної інфраструктури. Необхідна достатня кількість фахівців, здатних орієнтуватися в технологіях і методах інформаційного забезпечення процесу вироблення і прийняття управлінських рішень [12, с. 3]. Саме тому цей процес не можна уявити без упровадження інформаційних технологій в усі ланки системи освіти.

Знання основ інформаційних технологій – нагальна необхідність для будь-якого фахівця. Але їх вивчення має відбуватися в тісному взаємозв'язку з тією предметною галуззю, в межах якої вони будуть використовуватися. Вивчення загальної теорії інформації та інформаційного пошуку повинно також підкріплюватися конкретними знаннями архітектури засобів обчислювальної техніки, принципів програмного управління комп'ютера, операційних систем і пакетів прикладних програм. Також необхідні знання в галузі прикладного використання засобів обчислювальної техніки, інформаційних технологій в межах певних інформаційних систем, що автоматизують конкретні технологічні та інформаційні процеси безпосередньо на робочих місцях [11, с. 3-4]. Це, власне, і наближає процес навчання до виробничих потреб, а значить забезпечуватиме формування у фахівців готовності до застосування інформаційних технологій у конкретній професійній сфері.

Отже, професійну підготовку з інформаційних технологій майбутніх фахівців банківської справи доцільно розглядати як обов'язкову складову банківської освіти, зміст якої складають дисципліни, які вивчають інформаційні технології й кожна з яких є органічною частиною системи формування у майбутніх фахівців банківської справи готовності до використання ІТ у навчальній та професійній діяльності.

Основними чинниками, що впливають на зміст освіти, і зокрема на зміст професійної підготовки з інформаційних технологій фахівців банківської справи, є: загальна мета виховання та навчання, визначені у Національній доктрині розвитку освіти України; зміст і рівень розвитку науки інформатики та інформаційних технологій у банківській діяльності; вимоги сучасного розвитку банківських технологій щодо професійної, зокрема інформаційної, підготовки фахівців банківської справи; зміст професійної діяльності банківських фахівців із використанням ІТ; сучасні психолого-педагогічні вимоги.

Отже, зміст професійної підготовки має представляти собою педагогічну інтерпретацію соціального замовлення. Для конструювання змісту професійної підготовки з інформаційних технологій фахівців банківської справи необхідне дослідження професійної інформаційної діяльності у банківській галузі, вивчення об'єктивних

закономірностей організації інформаційних процесів у фінансово-кредитній системі, що дає загальне уявлення про суть та завдання інформаційної складової професійної діяльності. Ми вважаємо, що забезпечити формування і реалізацію змісту професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх фахівців банківської справи покладено на розроблення педагогічної технології, метою якої є формування готовності студентів до застосування ІТ у професійній діяльності. Організації навчального процесу у ВНЗ банківського профілю найбільше відповідає інформаційна педагогічна технологія як різновид педагогічної технології, в якій враховується вплив інформатизації на всі структурні елементи педагогічної системи.

За Г.С. Сазоненко, інформаційна освітня технологія – така модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів (комп'ютерних мереж) і програмного забезпечення [11, с. 340]. Інформатизація технології навчання відбувається у двох напрямках. Перший пов'язаний з впливом інформатики та інформаційних технологій на мету та зміст навчання. Другий – з впливом інформатизації освіти на визначенням нових форм і методів здобуття знань і опанування вмій у змісті навчальних курсів, удосконаленням методів і організації навчання, застосуванням засобів навчання, які базуються на ІТ.

Інформаційні технології у навчанні мають великі дидактичні перспективи для моделювання будь-яких умов навчальної ситуації та майбутньої професійної діяльності студентів, їх використання дозволяє значною мірою інтенсифікувати й урізноманітнити процес навчання.

На наш погляд, розв'язання проблеми формування професійних якостей студентів полягає в розробленні педагогічної технології, яка передбачає навчання, наповнене елементами майбутньої професійної діяльності. Необхідно планувати в навчальному процесі такі навчально-психологічні ситуації, в результаті яких проявляються і розвиваються професійні якості студентів. Чим більше при вивченні професійно орієнтованих дисциплін, у процесі навчальних практик студенти дізнаються про свою майбутню працю, чим більше вони оволодіють навичками виконання професійних обов'язків, тим вищим буде рівень сформованості необхідних для їхньої майбутньої професії якостей.

Рівень підготовки фахівців банківської справи відповідатиме вимогам сучасного суспільства завдяки вдосконаленню навчальних програм і методики викладання – як у галузі інформатики в цілому, так і дисциплін, присвячених питанням інформатизації фінансово-кредитної діяльності, дисциплін професійної підготовки.

З огляду на це ми розробили інформаційну педагогічну технологію підготовки фахівців банківської справи [5], яка передбачає трирівневу підготовку з інформаційних технологій студентів ВНЗ банківського профілю (базовий, професійний і поглиблений рівні) і базується на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах, неперервності та наступності вивчення дисциплін інформаційного циклу, органічному поєднанні традиційних методів навчання та методів з використанням ІТ, комплексному застосуванні традиційних і електронних засобів навчання, впровадженні дистанційних форм організації навчального процесу.

У структурі готовності майбутнього фахівця банківської справи до використання ІТ у навчальній і професійній діяльності ми виявили чотири компоненти: мотиваційний, теоретичний, практичний, креативний. Визначили й обґрунтували критерії кожного компонента та рівні сформованості готовності до використання ІТ.

Була проведена експериментальна перевірка інформаційної педагогічної технології підготовки майбутніх фахівців банківської справи у ВНЗ банківського профілю на базі експериментальних (ЕГ) і контрольних груп (КГ). Діагностичні зрізи проводилися згідно з визначеними компонентами та показниками готовності до

використання ІТ у професійній діяльності одночасно в ЕГ і КГ. Студенти ЕГ продемонстрували вищі показники сформованості готовності ніж студенти КГ (рівень теоретичної готовності: ЕГ – 93,75%, КГ – 42,8%; рівень практичної готовності: ЕГ – 96,88%, КГ – 59%; рівень креативної готовності: ЕГ – 87,5%, КГ – 10,5%).

На основі узагальнення результатів експериментальної перевірки інформаційної педагогічної технології підготовки майбутніх фахівців банківської справи робимо висновок, що завдання з формування і розвитку професійно важливих якостей, умінь і навичок, спрямованих на діяльність в умовах інформатизації банківської діяльності, у майбутніх фахівців банківської справи реалізовано у ході експерименту. Зростання рівня сформованості готовності до використання ІТ забезпечує як експериментальна, так і традиційна методика підготовки. Водночас кількісні показники свідчать про переваги розробленої нами методики в порівнянні з традиційною.

Готовність фахівця банківської справи до застосування ІТ у професійній діяльності – складний системний психологічний феномен, що визначає його професійну компетентність у галузі використання комп'ютерної техніки й інформаційних технологій для вирішення професійних завдань, який структурується в єдності фундаментальних знань з інформатики й умінь користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями з позитивним прагненням до розширення знань у цій галузі, переконанням у неможливості професійного успіху без цих знань і досвіду їх практичного застосування, соціально-професійною самосвідомістю.

Основними складовими готовності фахівців банківської справи до застосування ІТ є: по-перше, відповідні знання в галузі інформатики та інформаційних технологій і вироблення вмінь їх ефективно використовувати у навчальній діяльності; по-друге, вміння опановувати та використовувати найновіші досягнення в галузі ІТ для вирішення професійних завдань у фінансово-кредитній діяльності, а також у навчанні та підвищенні кваліфікації.

Проектування та впровадження у ВНЗ банківського профілю інформаційної педагогічної технології, яка передбачає найповніше використання засобів інформаційних технологій в межах інформаційних систем, які автоматизують конкретні технологічні та інформаційні процеси безпосередньо на робочих місцях у фінансово-кредитних установах, сприяє накопиченню студентами знань, умінь, навичок, необхідних для виконання професійних функцій в сучасних умовах інформатизації банківської системи і формуванню здатності застосовувати їх у навчальній, професійній діяльності та повсякденному житті. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі забезпечує формування готовності випускників ВНЗ до використання інформаційних технологій у професійній діяльності та швидку адаптацію до змін, які відбуваються у зв'язку із стрімким розвитком засобів інформатизації.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Стратегія для освіти (за матеріалами звіту відділу філософії та прогнозування розвитку освіти Інституту вищої освіти АПН України, червень, 2006) / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2006. – №3. – С. 5–9.
2. Глушко О. О. Суть психологічної готовності до професійної діяльності / О. О. Глушко // Вісник психології і соціальної педагогіки. – Режим доступу : <http://psych.kiev.ua/nma-referats/fla-refers/referat-147/lang-2/referatpart-4/index.html>.
3. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал інформатизації навчального процесу / М. І. Жалдак // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002 : [зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України ; Академія педагогічних наук України ; Ч. 1]. – Харків : ОВС, 2002. – С. 371–383.

4. Камаєва В. В. Філософсько-методологічні основи соціальної роботи / В. В. Камаєва. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_60/Kamajeva.pdf.
5. Кравчук Г. Т. Інформаційна педагогічна технологія підготовки фахівців банківської справи / Г. Т. Кравчук // Нові технології навчання : [зб. наук. пр. Розвиток духовності та професіоналізму в умовах глобалізації ; Спец. випуск №55. Ч. 2. ; Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства науки і освіти України, Вінницький соціально-економічний ін-т Університету «Україна», Вінницька філія ун-ту сучасних знань, Вінницьке навчально-науково-виробниче об'єднання «Комплекс-1»]. – К. – Вінниця, 2008. – С. 164–167.
6. Кремень В. Г. Якісна освіта в контексті загальноцивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 2(55). – С. 5–17.
7. Ляшенко Л. Освіта ХХІ століття: тенденція професіоналізації / Л. Ляшенко // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С. 83–88.
8. Мамалига А. І. Ділова гра у педагогічно-мовленнєвій підготовці магістрів журналістики / А. І. Мамалига, Ю. П. Єлісєвченко // Електронна бібліотека Інституту журналістики – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1291>.
9. Ничкало Н. Перспективні напрями досліджень з проблем професійного становлення особистості фахівця / Н. Ничкало // Дидактика професійної школи : [зб. наук. праць : Вип. 3]. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – С. 12–19.
10. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. – Т. 2. – К. : АКОНІТ, 2001. – 826 с.
11. Перспективні освітні технології : [наук.-метод. посібник] / за ред. Г. С. Сапоненко. – К. : Гопак, 2000. – 560 с.
12. Економічна інформатика / В. С. Стельмах, А. О. Єпіфанов, І. В. Сало, О. М. Кандиба, А. С. Савченко, А. В. Бірюков. – Суми : Слобожанщина, 2000. – 260 с.
13. Сучасна економічна освіта: Україна і Болонський процес / за ред. В. Д. Базидевича; К. : Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Знання, 2006. – 326 с.
14. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. – Т. 3 : Р-Я / под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПО, 1999. – 488 с.

Кравчук Г. Т. Формирование готовности к использованию информационных технологий - важная составляющая профессиональной подготовки специалистов банковского дела.

Проанализирована сущность профессиональной подготовки специалистов банковского дела, предложены подходы к формированию готовности будущих специалистов к работе в условиях информатизации финансово-кредитной системы.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная деятельность, информационные технологии, готовность к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности.

Kravchuk H. T. Building Readiness for Application of Information Technologies as an Important Part of Banking Specialists Training.

The essence of banking specialists training is analyzed, approaches to building readiness of future banking specialists for work under the conditions of finance and credit system informatization are proposed.

Key words: professional training, professional activity, information technologies, readiness for using of information technologies in professional activity.

Надійшло 08.06.2011 р.